

MÁNDY IVÁN – CSORBA GYŐZŐNEK⁵⁰*Tihany, [1955 nyara]*

Kedves Győző!

Elnézést változatlanul fertelmes írásomért és főként, hogy csak Kopi⁵¹ útján köszöntem meg kötetedet,⁵² aminek nagyon örültem. Mikor nézel fel Pestre, öreg? Egyszer már össze kéne ülni, hogy fanyalogjunk egy kicsit. Addig is szeretettel üdvözöllek – abban a reményben, hogy szavaimat el tudod olvasni.

Iván

⁵⁰ Csorba Győző (1916–1995): költő, műfordító.

Jánosy István (1919–2006) író, költő, műfordító és Mándy közösen küldött levelet Csorbának úgy, hogy az egyik oldalra Jánosy, a másikra Mándy írt. Jánosy levele Csorbának: „Kedves Győző! Ne haragudj ezen epistola hevenyészett voltáért, de itt ülök Tihany partján a mólónál csurom vizesen, miközben ékes orosz, cseh, szlovák, francia nyelven zeng a víz körülöttem. *Mándy Ivánka is betoppant (itt udvarol valahol)* [kiemelés – D. F.], s az ő jelenléte meggyőzött arról, ha már több mint egy éve folytatok veled l'art pour l'art levelezést, hogy most írok neked. Ezúttal versekkel nem bombázlak benneteket – úgyis szitává vagytok löve már –, legföljebb azt kérdem, mit szándékoztok tenni a Rákóczi Nádas c. részlettel – egyéb nem érdekel –, s ha semmit, úgy kérlek, küldjétek vissza a paksamétát, mert másolatnak nagyon híjával vagyok. Különben szeretettel ölel Jánosy Pista”.

(Jánosy 1955 nyarának egy részét Tihanyban töltötte, ahol dolgozott a *Rákóczi ifjúságán*, lásd: Kabdebó Lóránt: *Elvesztett otthonok*. Csokonai, Debrecen, 2003. 149. A *Dunántúl* folyóirat végül az 1955/12. számának 27–29. oldalán hozta le a *Rákóczi Munkácson. 1701. febr. 11.* és a *Haza!* című részletet a készülő – 1956 őszéig befejezett, 1958-ban, a Szépirodalminál kiadott – könyvből.)

⁵¹ Kopányi György.

⁵² Az ebben az évben megjelent kötetről lehet szó: Csorba Győző: *Ocsúdó évek*. Dunántúl, Pécs, 1955.

1955 júliusában

MÁNDY IVÁN – TÜSKÉS TIBORNAK¹¹⁷

Budapest, 1963. február 19.

Kedves Tibor!

Engedd meg, hogy mint öregebb tegezzelek. Még nem tartok ott, hogy egy kisebb csomagot fel tudjak adni. Megkértem Szomráky Sándort, hogy a Csorba Győzőnek küldött levelébe tegye be a kézirataimat. Győző majd odaadja Neked.

Legjobban szeretném, ha a Borika vendégei jelenhetne meg. Második jelöltem a Séta közben. De lehet, hogy a harmadik a legkevésbé problematikus, és úgy érzem, hogy az is jellemző írás.¹¹⁸

Leveledet köszönöm. – Amit nem tudsz közölni, légy szíves, küldd vissza.

Üdvözöl

Mándy Iván

¹¹⁷ Tüskés Tibor (1930–2009): író, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. A levél írásának idején a *Jelenkor* főszerkesztője.

¹¹⁸ Végül a *Borika vendégei* jelent meg: *Jelenkor*, 1963/5. 414–430.

MÁNDY IVÁN – TÜSKÉS TIBORNAK

Budapest, 1963. december 19.

Kedves Tibor!

Dehogy haragszom, hiszen ismerem a hadi helyzetet. Különben is Pécs az egyetlen hely, ahonnan én csak jót kaptam.¹²⁵

A Halott katonákat szeretném kicserélni, mert itt előbb le tudnám közölni – na hol?! – a Látóhatárban, természetesen.¹²⁶

Még januárban postára teszek egy novellát. Ez is legenda az árusok teréről. Most egy-két ilyen darabbal szeretném kiegészíteni a kötetet. Ennek az írásnak „Tizenegy dressz” a címe, rövidesen elkészülök vele.¹²⁷ Kicsit anyagszerűbb, mint az előző, talán kevesebb támadási felületet ad. Bár ezt sosem lehet kiszámítani.

Kérlek, írd meg, mi van a lappal. És személy szerint Velled.¹²⁸ – Ha lehet, mielőbb írdjál.

Szeretettel üdvözöl

Iván

¹²⁵ Egy interjúban így beszélt Mándy Pécsről: „Nagyszerű léghört találtam ott. Szellemi áramlást. Meg mindenféle áramlást. (...) Ott volt a *Sorsunk*. Annyi szeretettel, tapintattal tudtak törődni az emberrel. És Csorba Győző, amellet hogy nagyszerű költő, az egyik legnagyobb szerkesztő is. Nekem rengeteget jelentett. Pécsset néha világvárosnak éreztem.” Bertha Bulcsu: *Mándy Iván = úó: Írók műhelyében*. Szépirodalmi, Budapest, 1973. 323.

¹²⁶ A *Halott katonák* végül nem a *Látóhatárban* és nem is a *Jelenkorban*, hanem a *Híd* 1964/12. számában jelent meg. A *Látóhatárban* ekkoriban a *Ciklon* című elbeszélést (1964/6) és a *Régi idők mozija* részleteit (1965/2, 4, 6) közölte Mándy.

¹²⁷ A *Tizenegy dressz* az 1964/4. *Jelenkorba* került be. A *Teleki téri legendákból* alcímmel jelent meg korábban a *Kulikabát*. A *Tizenegy dressz*, a *Halott katonák* és a *Sírkő-kert* pedig *Legenda az Árusok teréről* alcímmel. (A Telekit hívta Mándy az Árusok terének, így tehát a *Kulikabát* is az Árusok téri novellához kapcsolódik.)

¹²⁸ Tüskés Tibort, a *Jelenkor* 1959 és 1964 közötti főszerkesztőjét folyamatosan támadások érték, mert olyan, a kor irodalompolitikája által nem támogatott

Csorba Győző

Lélek

és Ősz

Magvető Könyvkiadó

Budapest 1968

Ivannak,

akit nagyon szeretek
és tisztelvek

Győző

Pécs, 68. jún. 11.

Csorba Győző: *Lélek és ősz* (Magvető, Budapest, 1968)

Ivannak, akit nagyon szeretek és tisztelvek Győző Pécs, 68. jún. 11.

MÁNDY IVÁN – SZEDERKÉNYI ERVINNEK

Budapest, 1973. szeptember 14.

Kedves Ervin!

Elnézést, hogy leveledre nem válaszoltam. Legalábbis levéllel nem. A Zsámboky mozijából mindjárt küldtem néhány darabot. Azóta már bizonyára a visszaküldött levonatot is megkaptad.⁴⁰¹ De azért ez akkor is menthetetlen. Mármost, hogy levelet nem küldtem. Iszonyú rossz, lusta levélíró vagyok. Így hát elnézést.

A Csontváry nem megy. Nagyon tisztelem, de annál reménytelenebb a dolog. Ez nem az én műfajom. Persze, írhatnék novellát a képeiről (talán erre is gondoltál), de ehhez még hónapok kellenének.⁴⁰²

De nem lehetetlen, hogy a Csontváry-írás helyett én megyek le. Talán éppen a pécsi filmszemle alkalmából.⁴⁰³ A Régi idők focijához, ami azt hiszem, a záró film lesz, van némi közöm, és talán majd ezzel az ürüggyel.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Két szöveg jelent meg a *Zsámboky mozijából* a folyóirat októberi számában, így itt ezeknek a levonataról van szó: M I.: *Zsámboky mozija. (A Keystone zsaruk. A fürdőző lányok)* = Jelenkor, 1973/10. 895–898., 898–899. (Kötetben: uő: *Regények II.* Palatinus, Budapest, 2005. 419–424. és 440–442.)

⁴⁰² 1973. október 10-én nyitották meg Pécssett Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919) műveinek állandó kiállítását, egyben a Csontváry Múzeumot. Ennek apropóján a *Jelenkor* a festő emlékének szentelte az 1973/11. számát. Felkérték Mándyt is, hogy írjon Csontváryról, ő azonban visszautasította a felkérést és nem szerepelt az említett lapszámban.

⁴⁰³ Szederkényi Ervin és a levélben később említett Csorba Győző is a filmszemle zsűrijének tagja volt.

⁴⁰⁴ 1973. október 8. és 13. között rendezték meg Pécssett a VII. Magyar Játékfilmszemlét. A versenyprogramba a Mándy filmnovellája alapján készült *Régi idők moziját* nem neveztek, de itt tartották az ősbemutatóját (október 13-án, a Petőfi Filmszínházban, a záróünnepségen, a díjkiosztás után), melyen Mándy valóban részt vett.

CSORBA GYŐZŐ – MÁNDY IVÁNNAK

Pécs, 1988. április 5.

Kedves Iván,

nagyon melegen, régi barátságunk változatlan szeretetével gratulálok Kossuth-díjadhoz. Már régen megérdemelted volna, de én a magam listáján mindig közéljük soroltalak.

Az orsz.gyűlési választások előtt itt járt egyszer Aczél Gy.,⁶⁹² s megkérdezett: „Ugye, azért még nem követtünk el eddig nagy hibát?”

Én azt mondtam neki: vannak még komoly mulasztások, s Téged, Tatay S.-t, Kálnoky L.-t⁶⁹³ említettem. Hümmögött, hogy lehet még korrigálni.

Ne érts félre! Nem akarom azt mondani, hogy szerepem volt Kossuth-díjadban, csak azt, hogy azért a hivatalosok is érezték, hogy nem mindig jártak el becsületesen.

Élvezettel hallgattam beszélgetésedet Varga L. M.-nal.⁶⁹⁴

Jó lenne már egyszer találkozni, de egyre gyöngébb vagyok. Feleségednek kézcsoksom, Téged minden jót kívánva nagyon melegen öllelek:

Csorba Győző

⁶⁹² Aczél György, aki erősen kötődött Pécshez és Baranya megyéhez, 1948–1949-ben a megyei pártszervezet első titkára, 1958-tól 1967-ig Baranya megye és Pécs választókerület, 1971-től 1990-ig Pécs országgyűlési képviselője volt.

⁶⁹³ Tatay Sándor (1910–1991) író és Kálnoky László költő.

⁶⁹⁴ Varga Lajos Márton műsorában, de nem vele, hanem Balassa Péterrel beszélgetett Mándy Iván. Lásd: 683. lábjegyzet.

CSORBA GYŐZŐ – MÁNDY IVÁNNAK

Pécs, 1992. június 22.

Kedves Ivánom,

nagyon hálásan köszönöm neked ajánlott novelládat.⁸⁴⁶ Azért esett különösen jól, mert kiéreztem belőle, hogy a már lassan fél évszázados barátságunk még ma is változatlan.

A Kortárs egyik számában Illyés Gyula⁸⁴⁷ naplója elismeréssel említette együtt a Jelenkorban közölt egyik novelládat és az én egyik versemet.⁸⁴⁸ Ez a váratlan összekapcsolásunk is fölélesztette az Irántad mindig érzett szeretetemet és nagyrabecsülésemet. Mint ahogyan most ez a Jelenkor-beli megnyilatkozásod.

Kedves Iván, megyünk lefele, lefelé... egyre gyorsabban. Én már kézzel nem is tudok írni. Azért gépeli ezt a levelet is Feleségem.⁸⁴⁹ Erősen remeg a kezem, s néhány sor után eltorzulnak a betűim. („Csak te borulsz rám, asszonyi jóság...”)⁸⁵⁰

Kedves Feleségednek tisztelő kézcsókom, Neked régi-régi, igaz és hűséges baráti szeretetemet küldöm.

Győző

⁸⁴⁶ M. I.: *Egy Csehov-figura* = Jelenkor, 1992/6. 484–487. Az ajánlás: „Szerepettel Csorba Győzőnek” Kötetben idén jelenik meg először: M. I.: *Ciklon. Válogatott novellák*. Magvető, Budapest, 2018.

⁸⁴⁷ Illyés Gyula (1902–1983): író, költő, műfordító, szerkesztő.

⁸⁴⁸ „Csorba Győző puritán – s ezáltal fokozottan remek – (*Másik nyelv* című) verse a *Jelenkorban*. S rögtön utána Mándy Iván ugyanilyen »keresetlenséggel« ugyancsak mesteri novellája. S mindkettő alig-alig megfogalmazható lelkiállapotot ábrázol ezzel a »mindennapisággal.«” Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1978 = Kortárs, 1992/3.* 104. (Könyvben: uő: *Naplójegyzetek 1977–1978*. Válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte Illyés Gyuláné és Illyés Mária. Szépirodalmi, Budapest, 1992. 386.) Illyés Gyula itt, az 1978. szeptember 17-i bejegyzésében a *Jelenkor* 1978/9. számáról beszél, benne Csorba Győző verse (771. oldal) mellett Mándy Iván *A bútorok* című elbeszéléséről (774–780.), pontosabban az elbeszélésrészletről, hiszen nem a teljes mű jött le az 1978/9. számban.

⁸⁴⁹ Velényi Margit (1921–2012): háztartásbeli.

⁸⁵⁰ Idézet Babits Mihály *Ősz és tavasz között* című verséből.

Mándy Iván

HARMINC NOVELLA

A szerző válogatása életművéből

Csorba Győzőnek,
aki tehetőséggel, tartásával
példamutatón áll
előttem

regi baráti szeretettel
Mándy Iván

»ÖRÖKSÉGÜNK«

1995. június 15.

Mándy Iván: *Harminc novella. A szerző válogatása életművéből* (Trikolor-Intermix, Budapest, 1995) – Csorba Győzőnek Csorba Győzőnek, aki tehetőséggel, tartásával példamutatón áll előttem régi baráti szeretettel Mándy Iván 1995. június 15.

folyamatosan konzultáltak a fordításokról és megjelenési lehetőségekről. Először 1991-ben találkoztak személyesen. Miután Batki elnyerte a Fulbright-ösztöndíjat Mándy válogatott műveinek fordítására, 1993 júliusától októberéig Budapesten tartózkodott, és hetente találkoztak, moziba jártak. Amikor pedig 1995-ben Batki ismét Pestre érkezett, a Mándy halála előtt utolsó két napon, október 4-én és 5-én is találkoztak.⁶

Arra, hogy általában véve miért nem levelezett komolyabban Mándy, nem kizárólag a habitusa a magyarázat. Mert ugyan ő maga és mások is elismerik, hogy „Iszonyú rossz, lusta levélíró”⁷ volt, aki „vizolygott a levélírástól”,⁸ de legalább olyan fontos, hogy ritkán, a lehető legritkábban hagyta el Pestet, ahol a legtöbb barátja, rokona, ismerőse élt, így sokszor nem is volt miért írnia, hiszen tudott személyesen találkozni a többiekkel. Telefonálni is sokkal jobban szeretett a levélírásnál, ha tehette, a kommunikációnak ezt a módját választotta.

Egyetlen vidéki városhoz, annak értelmiségi-írói köréhez fűzte szorosabb kapcsolatot: Pécshez. Mély nyomokat hagyott benne 1947 nyara, melynek egy részét ott töltötte. Több pécsi kötődésű barátja volt (Csorba Győző, Galsai Pongrác, Kopányi György, Szederkényi Ervin, Tüskés Tibor), és szoros kapcsolatban állt a helyi folyóiratokkal, a *Sorsunkkal*, majd a *Jelenkorral*. Akár egy külön tanulmányt is megérne Mándy és Pécs viszonya, a baranyai megszékhelyhez való kötődés.

⁶ Batki Mándyhoz fűződő visszaemlékezéseit lásd: J. B.: *Légy kész jó halálra* = Élet és Irodalom, 1995/51–52. 2. uó: *Levél Mándy Ivánnak* = 2000 [Kétezer], 1996/4. 36–37. Darvasi Ferenc: „Számomra ő maga volt Pest.” *Beszélgetés John Batki műfordítóval* = D. F.: *Köztünk vagy. Beszélgetések Mándy Ivánról*. Corvina, Budapest, 2015. 213–223.

⁷ Mándy Iván – Szederkényi Ervinnek 1973. szeptember 14. (Kötetünk 90. számú levele.)

⁸ Rába György: *Emlékeim Mándy Ivánról* = Holmi, 2008/2. 235.

IV.

A Mándynak szóló levelek közt a szakmaiak mellett a „civilket” is közlöm. Még ha jóval kevesebb levelet kapott is az író civilektől, emlékezetes küldemény azért ezek közt is akad: Pettkó Beáta gépíró 1915 és 1927 között gyűjtött fényképeket küldött filmsztárokról, és ehhez fűzött el-elkalandozó, többek között Horthy Miklósról és Louis Blériot budapesti bemutató repülésére is kiterő kommentárokat (kötetünk 91. számú levele); Benczúr Lászlóné dr. Kada Judit arról érdeklődött, hogy a *Hang a telefonban* című rádiójáték – melyben egy halott hangja szólal meg a készülékben – saját élmény alapján született-e meg (187. levél); Bakos Endre pedig annak apropóján elmélkedett azon, korábban hányan sározták be a Budapest díszpolgára címet, hogy Mándy 1992-ben megkapta azt (208. levél).

Jóval összetettebb képpel szolgál a könyv Mándy más írókkal, irodalomtörténészekkel (Balassa Péter, Vargha Kálmán stb.), szerkesztőkkel (Réz Pál, Szederkényi Ervin, Tüskés Tibor stb.), műfordítókkal (John Batki, Rónai Pál, Elemer és Friderika Schag, Albert Tezla stb.), társművészekkel való viszonyáról. Egyrészt láthatjuk, hogy nem zárkózott be az irodalmi közegbe, zeneszerzővel (Láng István), filmrendezővel (Elek Judit), színészekkel (Gálvölgyi János, Garas Dezső), képzőművészekkel (Corà Erzsébet, Gross Arnold), tévésekkel, rádiósokkal (Czigány György, Hans-Jochen Schale) is kapcsolatot tartott, és ezekben a levelekben természetesen más művészek (Marc Chagall, John Cage, Darvas Lili, Marlene Dietrich stb.) is szóba kerültek. Másrészt feltűnő, hogy a saját generációja (Csorba Győző, Lakatos István, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza stb.) mellett – noha távol állt tőle az irodalmi apa szerep – a nála fiatalabbak (Esterházy Péter, Ferencz Győző, Krasznahorkai László, Nádas Péter stb.) is kötődtek hozzá, „szeretve tisztelték”.

Köztudomású, hogy Mándy idegenkedett a felmenőtől, abszolút nem kereste velük a kapcsolatot. „Egyáltalán,

Courault, M. 80
Czapolai Imre 398
Czechowski, Nicole 275
Czigány György 282, 389, 390, 435

Cs

Csákány István 161
Csányi Katalin 146
Csehov, Anton Pavlovics 321
Csernus Tibor 422
Csiki László 267
Csilléry András 187
Csontváry Kosztka Tivadar 184
Csoóri Sándor 252, 391
Csorba Győző 28, 61, 70, 110, 184, 185, 298, 375, 413, 434, 435
Csúcs László 405
Csulak Ervin 225, 226, 377
Csűrös Karola 147

D

Dániel Anna 159, 160, 245, 381
Darvas Lili 180, 435
De Niro, Robert 383
Debreczeni Gyöngyi 233, 234
Demszky Gábor 343, 344, 380
Déri Györgyné Schmidl Márta 241
Déry Tibor 72, 75, 193, 253, 437
Devecseri Gábor 222
Devecseri Klára *lásd* Huszár Klára
Dietrich, Marlene 406, 407, 435
Dobos László 392
Dombrowszky László 37
Domján Edit 161, 238, 240, 385